

УДК 81.159.93:81-23

DOI 10.32626/2413-2578.2020-15.91-101

**О.В. Константи́нів**

[konstantyniv15@gmail.com](mailto:konstantyniv15@gmail.com)

<https://orcid.org/0000-0002-0660-2657>

## СТРУКТУРА ТА МЕХАНІЗМИ АУДІЮВАННЯ

**Відомості про автора:** Оксана Константи́нів, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. E-mail: [konstantyniv15@gmail.com](mailto:konstantyniv15@gmail.com)

**Contact:** Oksana Konstantyniv, PhD Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University. Email: [konstantyniv15@gmail.com](mailto:konstantyniv15@gmail.com)

**Константи́нів О.В. Структура и механизмы аудирования.** Проблема навчання аудіюванню є однією з найактуальніших тем у сучасній методиці навчання мови, так як без аудіювання неможливо мовленнєве спілкування, оскільки це процес двосторонній. Поняття аудіювання включає процес сприймання і розуміння усного мовлення. Також відомо, що аудіювання - важливий вид мовленнєвої діяльності. Несформованість аудитивних навичок є часто причиною порушення спілкування. Навички аудіювання формуються тільки в процесі сприймання мовлення на слух. При цьому є потреба розуміти мовлення різного темпу, різного інтонаційного оформлення і різного рівня правильності. У статті проаналізовано термін «аудіювання» з позиції психології, лінгвістики та психолінгвістики. Розкриті фази аудіювання. Подана характеристика механізмів аудіювання. Аудіювання становить основу спілкування, з нього починається оволодіння усним мовленням. Аудіювання складається з вміння диференціювати сприйняті звуки, інтегрувати їх в смислові комплекси, утримувати їх в пам'яті під час слухання, здійснювати розподіл усіх прогнозування і, в залежності від ситуації спілкування, розуміти сприйняту комунікативну мету.

*Ключові слова:* аудіювання, мовленнєве сприймання, мова, мовлення, мовленнєва діяльність, розуміння мовлення.

**Константи́нов О.В. Структура и механизмы аудирования.** Проблема обучения аудированию является одной из самых актуальных тем в современной методике обучения языку, так как без аудирования невозможно речевое общение, поскольку это процесс двусторонний. Понятие аудирования включает процесс восприятия и понимания устной речи. Также известно, что аудирование - очень важный вид речевой деятельности. Несформированность аудитивных навыков является часто

причиной нарушения общения. Навыки аудирования формируются только в процессе восприятия речи на слух. При этом есть потребность понимать речь разного темпа, разного интонационного оформления и разного уровня правильности. В статье проанализированы термин «аудирование» с позиции психологии, лингвистики и психолингвистики. Раскрыты фазы аудирования. Представлена характеристика механизмов аудирования. Аудирование составляет основу общения, с него начинается овладение устной речью. Аудирование состоит из умения дифференцировать воспринятые звуки, интегрировать их в смысловые комплексы, удерживать их в памяти во время слушания, осуществлять вероятностное прогнозирование и, в зависимости от ситуации общения, понимать воспринимаемую коммуникативную цель.

*Ключевые слова:* аудирование, речевое восприятие, язык, речь, речевая деятельность, понимание речи.

**Konstantyniv O. The structure and mechanisms of listening.** The early and pre-school age is the period of the most intense speech formation, the effectiveness of which depends on the functioning and interaction of different analyzing systems. The development and improvement of various components of speech perception takes place at this time, due to which the child begins to differentiate spatial, temporal, timbre, sound, dynamic, rhythmic and phonemic features of sounds (A. Bogush, N. Gavrilova, I. Marchenko, M. Sheremet, etc.) [2, 11, 15]. The formation of these components of perception offers the child ample opportunities to learn the world; it becomes a factor in the development of communication and speech. Speech perception is considered in two ways: on the one hand, as a subjective image of an object, phenomenon or process, it directly influences the analyzer, on the other hand, as the process of forming this image (the content of the word) [6,8,9,16]. In this regard, the study of the peculiarities of the formation of speech perception (listening comprehension) and their relations with the mechanisms of speech disorders is one of the conditions for successful therapy for children with speech disorders. The problem of teaching listening comprehension is one of the most urgent topics in modern language teaching methods, since communication is a two-way process and it is not possible without listening comprehension. The concept of listening comprehension involves the process of perception and understanding of speech. It is also known that listening comprehension is an important aspect of speech. The unformed listening skills often cause speech disorders. Listening skills are only formed in the process of listening comprehension. There is also a need to understand the speech of different tempo, intonation and level of correctness. The article analyzes the term "listening comprehension" from the standpoint of psychology, linguistics and psycholinguistics, develops its phases, and describes its mechanisms. Listening comprehension is the basis of communication, it is from where the mastering of speech begins. Listening comprehension consists of the ability to

differentiate the sounds perceived, combine them into semantic complexes, hold them in memory when listening, distribute and predict them, and, depending on the situation, understand the perceived communication purpose.

*Keywords:* listening comprehension, speech perception, language, speech, speech activity, speech comprehension.

**Актуальність дослідження.** Ранній і дошкільний вік є періодом найбільш інтенсивного формування мовлення, ефективність якого залежить від функціонування і взаємодії різних аналізаторних систем. У цей час відбувається розвиток і удосконалення різних компонентів мовленнєвого сприймання, завдяки цьому дитина починає диференціювати просторові, тимчасові, темброві, звуковисотні, динамічні, ритмічні, фонематичні ознаки звуків (А. Богуш, Н. Гаврилова, І. Марченко, М. Шеремет та ін.) [2, 11, 15]. Сформованість зазначених компонентів сприймання відкриває перед дитиною широкі можливості пізнання навколишнього світу, стає фактором розвитку комунікації і мовлення. Мовленнєве сприймання розглядається двояко: з одного боку як суб'єктивний образ предмета, явища або процесу, безпосередньо впливає на аналізатор, з іншого боку, як процес формування цього образу (змістова сторона слова) [6, 8, 9, 16]. У зв'язку з цим вивчення особливостей формування мовленнєвого сприймання (аудіювання) і їх зв'язків з механізмами порушення мовлення є однією з умов успішної логопедичної роботи при порушенні мовлення у дітей.

**Аналіз літературних джерел.** У логопедії проблема розвитку мовленнєвого сприймання у дітей з порушеннями мовлення розглядається з різних позицій. Дослідники вказують на недостатність фонематичного слуху у дітей з порушенням мовлення (Н. Гаврилова, І. Марченко, О. Мілевська, О. Ткач, М. Шеремет та ін.), порушення здатності сприймання і відтворення ритмічних і складової послідовності (Н. Гаврилова, Л. Лісова, І. Марченко, О. Мілевська, Є. Соботович, В. Тищенко, Н. Чередніченко та ін.), труднощі диференціації інтонаційних характеристик (Н. Гаврилова, О. Мілевська та ін.).

У психології мовленнєве сприймання визначається як складна системна діяльність, основою якої є первинні процеси, що виникають в слуховому аналізаторі: виявлення, розрізнення інформативних ознак, формування і впізнання слухового образу об'єкта (перцептивні дії), за допомогою яких проводиться обстеження предметів і явищ навколишньої дійсності (Б. Ананьєв, В. Зінченко, О. Леонт'єв, В. Носуленко) [1, 4, 8, 12].

З позицій психолінгвістики мовленнєве сприймання є одним з видів мовленнєвої діяльності – слуханням (аудіюванням), результатом якого виступає розуміння мовлення. У процесі слухання відбувається порівняння фонематичної основи сприйнятих звуків і гальмування несуттєвих звукових ознак; зіставлення слів у фразі, виділення значень слів і їх поєднань у фразі, визначення системи відносин, прихованої за певними граматичними конструкціями. Мовленнєве сприймання

виконує контролюючу і регулюючу функцію, забезпечуючи надходження інформації про процес та результат виконання мовленнєвої дії (М. Жинкин, І. Зимня, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн) [5, 6, 8].

У ряді досліджень показано, що перші роки життя є сензитивним періодом розвитку різних видів сприймання, в тому числі і мовленнєвого (Гаврилова, І. Марченко, М. Шеремет та ін.) [2, 11, 12, 15]. Процес формування сприймання просторових, часових, тембрових, звуковисотних, динамічних, ритмічних, фонематичних характеристик мовлення відбувається в різних видах діяльності і розглядається як основа повноцінного комунікативного та мовленнєвого розвитку (Н. Гаврилова, К. Луцько, І. Мартиненко, Є. Соботович та ін.) [2, 12].

У дошкільнят з порушеннями мовлення при первинно збереженому фізичному слуху недостатність слухового сприймання може проявлятися в порушенні здатності локалізації звуків у просторі, нестійкості сприймання звуків однакової висоти і гучності; порушення сприймання інтонаційних характеристик мовлення; труднощі формування уявлень про ритм; недоліки фонематичного сприймання, аналізу і синтезу мовленнєвих звуків (Н. Гаврилова, І. Марченко, О. Мілевська, К. Луцько, М. Шеремет ін.). Несформованість різних компонентів слухового сприймання проявляється у дітей по-різному в залежності від виду мовленнєвого порушення і ступеня його виразності.

**Мета дослідження** є визначення особливостей механізму аудіювання як важливого фактору успішності формування мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

**Виклад основного матеріалу.** Поряд з терміном мовленнєвого сприймання у психолінгвістиці використовують термін «слухове сприймання» або «аудіювання». «Аудіювання» ввів в літературу американський психолог Браун. Він дав таке визначення: «Аудіювання – це розуміння сприйнятого на слух усного мовлення» [19]. Насправді, як самостійний вид мовленнєвої діяльності, воно важливе в життєдіяльності людини». Аудіювання вважали пасивним видом мовленнєвої діяльності. Лише завдяки дослідженню американських вчених Дж. Ашера, і С. Крашена, (розуміння – досягнення – перед відтворенням // *comprehension – before – production*), аудіювання стало активним видом мовленнєвої діяльності [18].

Аудіювання – це рецептивна діяльність, яка забезпечує розуміння зверненого мовлення. Процес сприймання складається з аналізу і синтезу різнорівневих мовних одиниць (фонем, морфем, слів, речень) в результаті чого відбувається перетворення сприйнятих звукових сигналів в змістовий запис (тобто настає розуміння змісту) [8].

Термін «аудіювання» означає «слухання і розуміння» чи «розуміння мовлення на слух». Аудіювання - складна рецептивна мисленнєво-мнестична діяльність, пов'язана із сприйманням, розумінням і активної переробкою інформації, що міститься в усному мовленнєвому повідомленні.

З точки зору теорії мовленнєвої діяльності аудіювання – це процес сприймання і розуміння мовлення. І. Зимня виділила наступні характеристики аудіювання як виду мовленнєвої діяльності: аудіювання реалізує усне і безпосереднє спілкування, воно є реактивним і рецептивним видом мовленнєвої діяльності в процесі спілкування; основна форма перебігу аудіювання - внутрішня, нерівномірна [6].

О. Леонт'єв вважає, що аудіювання становить основу спілкування, з якого починається оволодіння усною комунікацією. Воно включає вміння розрізняти звуки, перетворювати їх в поєднання, які мають смисловий характер, зберігати їх в пам'яті під час сприймання, заздалегідь планувати зміст майбутньої інформації та, виходячи з ситуації спілкування, розуміти сприйняту звукову інформацію [8].

Добре розвинені аудитивні вміння учнів є однією з основних умов успішного оволодіння мовленням, оскільки в умовах комунікативної спрямованості навчального процесу аудіювання крім своєї основної функції, власне комунікативної, виконує і безліч допоміжних функцій. Воно грає роль стимулятора і управління навчальним процесом, так як виступає засобом формування навичок (лексичних, граматичних, фонетичних) і умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності (Філатова 2004).

Аудіювання, як і будь-який вид мовленнєвої діяльності, має і своєю своєрідною структурою. І. Зимня виділяє три фази аудіювання: мотиваційно-спонукальну, аналітико-синтетичну і виконавчу [5]. О. Леонт'єв говорить про необхідність виділення фази контролю [8].

**Таб. 1 Фази аудіювання.**

<b>Фаза</b>	<b>Характеристика</b>
Мотиваційно-спонукальна	Реалізується в складній взаємодії потреб, мотивів і мети слухача; він сприймає повідомлення з метою реакції (отримати інформацію, висловити думку, прийняти до відома, розширити кругозір - цілі). При наявності позитивного ставлення та інтересу до змісту повідомлення у слухача створюється установка на прийом певного виду інформації, виникає успішне передбачення ходу і змісту повідомлення (антиципація, розподіл усіх прогнозувань).
Аналітико-синтетична	На цьому етапі здійснюється впізнавання, усвідомлення значень відомих мовленнєвих засобів, розвивається мовленнєва здогадка, умовивід як продукт розуміння. Виконуються дії інформативного аналізу і завершального синтезу. Цей етап є провідним, оскільки на ньому відбуваються основні операції з прийому та переробки мовленнєвої інформації.
Виконавча	Її результатом є формування продукту аудіювання – розумового висновку, який формується у свідомості людини.
Контрольна	Появляється ухваленням рішення на основі інформативного аналізу і синтезу, що забезпечують повноту розуміння прослуханого. На даному етапі використовуються контролюючі вправи.

Основними характеристиками розуміння є повнота, точність, глибина. Глибина змісту сприйнятої інформації свідчить про рівень розуміння. Як правило, виділяють два основних рівня розуміння: значення мовних одиниць (рівень фактів) і змісту (критичний). Єдиної концепції розуміння тексту. О. Лурія виділяє такі рівні розуміння тексту: фрагментарний (окремих лексичних одиниць); глобальний (теми повідомлення); детальний (фактів); критичний (підтексту).

Рівні розуміння дозволяють судити про рівні наочності учнів і конкретизувати мету навчання. У реальному спілкуванні результат аудіювання, тобто розуміння (або нерозуміння) так і залишається, як правило, прихованим. У навчальній ситуації розуміння необхідно зробити спостережуваним, щоб навчити цього виду мовленнєвої діяльності. Ось чому розуміння виноситься у зовнішній план, що і здійснюється на фазі контролю. За допомогою вербальної або невербальної реакції з боку учнів учитель повинен домогтися зворотного зв'язку: зрозуміли або не зрозуміли, вдалося чи не вдалося їм вирішити комунікативне завдання.

В психолінгвістиці виділяють основні механізмами аудіювання, а саме: мовленнєвий слух, артикулювання, механізм звірення, пам'ять, ймовірне прогнозування, механізм еквівалентних замінів, механізм обмірковування [5,6].

**Таб. 2. Механізми аудіювання.**

Механізми аудіювання	Характеристика
мовленнєвий слух	Забезпечує сприймання усного мовлення. Але для розуміння мовлення хорошого мовленнєвого слуху недостатньо. Сприйняту і виділену з потоку мовленнєву одиницю необхідно утримати в пам'яті, поки йде пошук еталона для порівняння і впізнавання сприйнятого. Виділення одиниць сприймання, т. б. розрізнення, а головне - впізнавання їх диференціальних ознак можливо лише при наявності добре тренованого мовленнєвого слуху.
артикулювання	Механізм внутрішнього промовляння, необхідний для аналізу мовлення, розуміння і запам'ятовування. При аудіюванні відбувається промовляння сприйнятого мовлення. Це припущення підтверджується і тим фактом, що сприймання усного мовлення залежить від її темпу. Важко розуміти як занадто повільне, так і занадто швидке мовлення, так як в першому випадку доводиться спеціально сповільнювати промовляння, а в другому виникають труднощі, пов'язані з необхідністю швидко артикулювати (Леонтьєв 1970). Внутрішнє промовляння полегшує аудіювання. При цьому, природно, проговорюється не все сприйняте мовлення, а лише окремі слова або словосполучення, відбувається контроль сприйнятого органами артикуляції, слуховий образ як би підкріплюється артикуляційним. Чим краще засвоєний звуковий образ слова, тим менше він потребує контролю, тому промовляння спостерігається в найбільш складних

<p>механізм зв'єрення</p>	<p>випадках, коли сформований образ слова ще не закріплений. впізнавання - працює безперервно, тому що відбувається зв'єрення сигналів з тими зразками, які зберігаються у нас в довготривалій пам'яті. Зв'єрення тісно пов'язане з минулим досвідом людини, з його почуттями та емоціями, а також з кількістю лексичного матеріалу, яким володіє людина, з рівнем розвиненості її аудитивних умінь. Досвідом слухача розуміють сліди від слухових і мовленнєворухових відчуттів, які і складають основу слухового сприймання і розуміння мовлення. Якщо слуховий слід досить потенційно активний, то при сприйманні того ж повідомлення він ніби оживає і відбувається осмислене впізнавання. Впізнавання при зв'єренні відбувається на основі симетричних ознак, а не за рахунок повного збігу почутого з збереженим в пам'яті. Такі інваріантні ознаки абстрагуються на основі варіативності матеріалу, що сприймався в минулому</p>
<p>пам'ять</p>	<p>для розуміння усного мовлення необхідно утримати упізнану одиницю в голові, зіставити з еталоном значення, запам'ятати для подальших операцій з нею. У психології пам'яті виділяють два основних види пам'яті - короткочасну і довготривалу. Короткочасна пам'ять утримує сприйняте у вигляді реверберації (відлуння слова) приблизно протягом 10 секунд. За цей час відбувається відбір того, що істотно в даний момент для людини. Але такий відбір виявляється успішним в разі впізнавання сприйнятих об'єктів. Впізнавання, як відомо, є порівняння сприйнятого з еталоном, що зберігається в довготривалій пам'яті. Довготривала пам'ять є провідним механізмом на всіх етапах аудіювання. На етапі пред'явлення тексту під час сприймання здійснюється механізм ідентифікації, в основі якого також лежить пам'ять. У процесі ідентифікації учні сприймають текст і зіставляють почуті фонетичні, лексичні і граматичні одиниці з вже наявними в довготривалій пам'яті образами слів, словосполучень і синтаксичних конструкцій, правил і схем їх сполуки. Для аудіювання однаково важливі і короткочасна, і довгострокова види пам'яті. Якщо короткочасна пам'ять включена у довільні дії людини, то вона отримує назву оперативної пам'яті. В процесі довільного аудіювання, яке здійснюється як діяльність, функціонує оперативна пам'ять</p> <p>Роль пам'яті полягає не тільки в тому, щоб утримувати ознаки одиниці сприймання в оперативній пам'яті. Аудіювання було б безглуздом, якби почуте не було збережено в пам'яті (цілком, частково, вибірково). Запам'ятовування починається з сприймання і проходить по всіх елементах механізму аудіювання: утримання в оперативній пам'яті, внутрішнє промовляння, впізнавання, передбачення, розуміння і осмислення. Завдяки функціонуванню довготривалої пам'яті відбувається зв'єрення мовленнєвих сигналів з тими стереотипами, які зберігаються в нашій свідомості</p>
<p>ймовірне прогнозування</p>	<p>Є одним з тих механізмів, які суттєво полегшують процес сприймання і розуміння змісту тексту. Правильність</p>

	<p>прогнозу залежить від мовленнєвого і життєвого досвіду, розуміння ситуації і контексту. Це своєрідна «переднастройка» органів мовлення, що сприяє подразнення у корі головного мозку певних моделей. Ще до початку сприймання, як тільки з'являється установка на слухання, артикуляційні органи вже проявляють мінімальну активність. Завдяки цьому в свідомості слухача подразнюються певні моделі, що дають можливість передбачати те, що може почути. Розподіл усіх прогнозувань - це породження гіпотез на основі сприймання людиною навколишньої дійсності і її випереджаючого відображення, це «попереджувальна» діяльність. В процесі слухового сприймання мовлення відбувається висування гіпотез не тільки про зміст незавершеного висловлювання, але і його вербальний склад. Прогнозування мовлення здійснюється не тільки на змістовому, але і на лінгвістичному рівні. А це означає, що сполучуваність слів у мові обмежена, і поява кожного слова значно звужує коло слів, з якими воно здатне взаємодіяти, що і дозволяє передбачати зі значною вірогідністю наступне слово.</p>
<p>механізм еквівалентних замінів</p>	<p>Здатність слухача здійснювати заміну слів іншими словами, які передають зміст, а не повторювати прийняте дослівно. Цей механізм необхідний для забезпечення достатньої швидкості протікання розумових процесів у внутрішньому мовленні і їх згортання, що важливо для аудіювання.</p>
<p>механізм обмірковування.</p>	<p>Дозволяє встановити смислові зв'язки в тексті в процесі його сприймання. Цей механізм забезпечує розумовий аналіз як змістовної сторони мовлення, так і її структурної організації і мовленнєвого оформлення. Реалізується механізм обмірковування через аналітико-синтетичну діяльність кори великих півкуль головного мозку - на основі задіяння всіх основних розумових дій і операцій (порівняння, зіставлення, узагальнення, класифікація, аналіз і синтез). Обмірковування в першу чергу стосується предмету мовлення. На основі цього механізму в повній мірі усвідомлюються мотиви і мета мовленнєвої комунікації, відбувається орієнтування в умовах здійснення мовленнєвої діяльності (зокрема, комплексний всебічний аналіз ситуації мовленнєвого). Без залучення цього механізму неможливо здійснити планування і програмування мовленнєвої діяльності. Завдяки роботі цього механізму здійснюється також контроль над протіканням мовленнєвої діяльності та її результатами. Існують різні рівні розуміння тексту: від окремих слів - до речень і цілого тексту. Можна говорити про розуміння змісту (фактичної інформації) і про розуміння сенсу, про глибинне та поверхнєве розуміння, про точність і повноту розуміння. Повнота розуміння залежить від правильності сприймання. Обмірковування здійснює еквівалентні заміни шляхом перетворення словесної інформації в образну. Розуміння на рівні змісту (осмислення) опирається на розуміння форми і змісту і на всі попередні елементи механізму аудіювання</p>



Як показує досвід, навчання аудіювання з урахуванням функціонування психофізіологічних механізмів і структури як виду мовленнєвої діяльності дає позитивні результати: слуховий канал стає надійним каналом зв'язку, що забезпечує високу якість прийому інформації.

Добре розвинені аудитивні вміння учнів є одним з основних умов успішного оволодіння мовленням, оскільки в умовах комунікативної спрямованості навчального процесу аудіювання крім своєї основної функції, власне комунікативної, виконує і безліч допоміжних функцій. Виконує роль стимулятора і управління навчальним процесом, так як виступає засобом формування навичок (лексичних, граматичних, фонетичних) і умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності. Сприймання інформації на слух займає на уроці, за даними вчених, від 40 до 60 відсотків часу: це сприймання мовлення вчителя і однокласників, сприймання інформації в звукозапису, перегляд відеофрагментів тощо, ось чому необхідно спеціально навчати цього виду мовленнєвої діяльності з урахуванням його специфіки та складності механізмів.

**Висновок.** Аудіювання є складною рецептивної мисленнєво-мнестичною діяльністю. Воно пов'язане зі сприйманням, розумінням і активної переробкою інформації, яка міститься в усному мовленнєвому повідомленні. Основними механізмами аудіювання є мовленнєвий слух, пам'ять, розподіл усіх прогнозування, артикулювати і механізм еквівалентних замінів, механізм осмислення, звірення.

### Бібліографія

**1. Ананьев Б.Г.** Сенсорно-перцептивная организация человека// Познавательные процессы: ощущения, восприятие. М.: Педагогика, 1982. С.7-32; **2. Гаврилова Н.С.** Порухення фонетичного боку мовлення у дітей. Монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. 200 с.; **3. Жукова Е.А.** Специфика аудирования как компонента профессиональной деятельности. Сборник науч. трудов, выпуск 349. Специфика обучения различным видам речевой деятельности. М.:1990, 116с.; **4. Завалова Н.Д., Ломов Б.Ф., Пономаренко В.А.** Образ в системе регуляции деятельности. М.:1986.; **5. Зимняя И.А.** Вербально-коммуникативная функция в восприятии и порождении текста. Сборник научных трудов. Механизмы порождения и восприятия текста. М.:1985, 188с.; **6. Зимняя И.А.** Психологическая характеристика понимания речевого сообщения. Оптимизация речевого воздействия. М.: Наука, 1990. 240с.; **7. Кулиш Л.Ю.** Психолінгвістичні аспекти сприймання усного іноземного мовлення. Киев, Вища Школа, 1982.- 208с.; **8. Леонтьев А.А.** Основы теории речевой деятельности. М.: Наука, 1974. 368 с.; **9. Ломов Б.Ф., Беляева А.В., Носуленко В.Н.** Вербальное кодирование в познавательных процессах. Анализ признаков слухового образа. М.: Наука, 1986, 128с.; **10. Ломов Б.Ф.,**

Сурков Е.Н. Антиципация в структуре деятельности. М.: Наука, 1980. - 234с.; **11. Марченко І. С.** Спеціальна методика розвитку мовлення. Вид. 3-є, К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 312с.; **12. Мартиненко І. В.** Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення: монографія. К.: ДІА, 2016. 308 с.; **13. Соботович Е. Ф.** Особенности психического и речевого развития детей с моторной алалией. Питання дефектології. К.: , 1975. Вип 10. С. 70–86.; **14. Тищенко В.В.** Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.4. К.: 2007. С.3-18.; **15. Шеремет М.К., Коломієць Ю.В.** Нейропсихологічні засади формування мовлення удітей із ТПМ. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вип. 3. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2012. С. 384-392.; **16. Bregman A.S., Rudnicky S.L.** Auditory segregation: stream or streams? J. Exp.Psychol.,Hum. Percept. Perform.1975. Vol.1., P.263-267; **17. Bregman A.S.** Auditory streaming is cumulative. J. Exp. Psychol. Hum. Percept .Perform. 1998. ,Vol.4 P. 380-387; **18. Dannenbring G.L.,Bregman A.S.** Effect of silence between tones on auditory stream segregation. J. Acoust. Soc. Amer.2006., Vol 59. P.987-989; **19. Miller G.A., Heise G.A.** The Trill Threshold. J.Acoust . Soc.Amer .2010. Vol.22; **20. Steiger H., Bregman A.S.** Competition among auditory streaming, dichotic fusion, and diotic fusion. Percept. and Psychophys. 2012 Vol.32., P. 153-162

### Referens

**1. Ananov B.G.** Sensorno-percepty`vnaya organy`zacy`ya cheloveka// Poznavatel`nye processy: oshhushheny`ya, vospry`yaty`e. М.: Pedagogy`ka, 1982. S.7-32; **2. Havrylova N.S.** Porushennya fonety`chnogo boku movlennya u ditej. Monografiya. – Kam'yanecz`-Podil`s`ky`j: TOV «Druk- Servis», 2011. – 200 s.; **3. Zhukova E.A.** Specy`fy`ka audy`rovany`ya kak komponenta professy`onal`noj deyatel`nosty`. Sborny`k nauch. trudov, vypusk 349. Specy`fy`ka obucheny`ya razly`chnym vy`dam rechevoj deyatel`nosty`. М.:1990, 116s.; **4. Zavalova N.D., Lomov B.F., Ponomarenko V.A.** Obraz v sy`steme regulyacy`y` deyatel`nosty`. М.:1986.; **5. Zy`mnyaya Y`.A.** Verbal`no-kommuny`katy`vnaya funkcy`ya v vospry`yaty`y` y` porozhdeny`y` teksta. Sborny`k nauchny`kh trudov. Mexany`zmy porozhdeny`ya y` vospry`yaty`ya teksta. М.:1985, 188s.; **6. Zy`mnyaya Y`.A.** Psy`xology`cheskaya karaktery`sty`ka pony`many`ya rechevogo soobshheny`ya. Opty`my`zacy`ya rechevogo vozdejstvy`ya. М.: Nauka ,1990. 240s.; **7. Kuly`sh L.Yu.** Psy`xolingvisty`chni aspekty` spry`jmannya usnogo inozemnogo movlennya. Ky`ev, Vy`shha Shkola, 1982.- 208s.; **8. Leont`ev A.A.** Osnovy teory`y` rechevoj deyatel`nosty`. М.: Nauka, 1974. 368 s.; **9. Lomov B.F., Belyaeva A.V., Nosulenko V.N.** Verbal`noe kody`rovany`e v poznavatel`ny`kh processax. Analy`z pry`znakov sluxovogo obraza. М.: Nauka, 1986, 128s.; **10. Lomov B.F., Surkov E.N.**

Anty`cy`pacy`ya v strukture deyatel`nosti`. M.: Nauka, 1980. -234с.;  
**11. Marchenko I. S.** Special`na metody`ka rozvy`tku movlennya. Vy`d. 3-ye, perer. ta dop. K.: Vy`davny`chy`j Dim «Slovo», 2015. 312 s.;  
**12. Marty`nenko I. V.** Osobly`vosti komunikaty`vnoi diyal`nosti ditej starshogo doshkil`nogo viku z sy`stemny`my` porushennyamy` movlennya: monografiya. K.: DIA, 2016. 308 s.; **13. Sobotovych E. F.** Osobennosty` psy`xy`cheskogo y` rechevogo rozvy`ty`ya detej s motornoj alaly`ej. Py`tannya defektologiyi. K.: , 1975. Vy`p 10. S. 70–86.; **14. Ty`shhenko V.V.** Iyerarxiya fonematy`chny`x procesiv v ontogenezi dy`tyachogo movlennya. Teoriya i prakty`ka suchasnoyi logopediyi: Zbirny`k naukovy`x pracz`: Vy`p.4. K.: 2007. S.3-18.; **15. Sheremet M.K., Kolomiyecz` Yu.V.** Nejropsy`xologichni zasady` formuvannya movlennya uditej iz TPM. Aktual`ni py`tannya korekciynoi osvity` (pedagogichni nauky`). Zbirny`k naukovy`x pracz`. za red. V.M. Sy`n`ova, O.V. Gavry`lova. Vy`p. 3. Kam'yanecz`-Podil`s`ky`j: PP Medobory`-2006, 2012. S. 384-392.;  
**16. Bregman A.S., Rudnicki S.L.** Auditory segregation: stream or streams? J. Exp.Psychol.,Hum. Percept. Perform.1975. Vol.1., P.263-267;  
**17. Bregman A.S.** Auditory streaming is cumulative. J. Exp. Psychol. Hum. Percept .Perform. 1998. ,Vol.4 P. 380-387; **18. Dannenbring G.L.,Bregman A.S.** Effect of silence between tones on auditory stream segregation. J. Acoust. Soc. Amer.2006., Vol 59. P.987-989; **19. Miller G.A., Heise G.A.** The Trill Threshold. J.Acoust . Soc.Amer .2010. Vol.22; **20. Steiger H., Bregman A.S.** Competition among auditory streaming, dichotic fusion, and diotic fusion. Percept. and Psychophys. 2012 Vol.32., P. 153-162

Received: 11.11.2019.

Accepted: 12.12.2019.

УДК 378.035

DOI 10.32626/2413-2578.2020-15.101-111

**А.І. Куриця**

allakouritsa@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0079-6817>

## **ЗМІСТОВІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ЛОГОПЕДІВ**

**Відомості про автора.** Куриця Алла Іванівна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: логопедичне партнерство та проблема